

חינוך לחיים

פרשת האזינו

"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך"

רואים שאצל האבא נאמר לשון הגדה, ואצל הזקנים נאמר לשון אמירה. וזה כידוע לפירוש הידוע ע"פ הפס' "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבית ישראל" – אמירה רכה לנשים, ודיבורים קשים כגידיים לאנשים. אז גם כאן זה יתפרש שאל אביך ויגדך – האב יכול לדבר עם בנו דיבורים קשים כגידיים, אולם זקניך ויאמרו לך – הסבא אינו יכול לדבר עם נכדו דיבורים קשים, רק דברים רכים באמירה.

אולם גם על זה אפשר לומר ע"פ תחילת הפס' "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור" שצריך לזכור וללמוד את אשר נעשה בדורות הקודמים אבל דווקא בשיטת "בינו" – להבין דבר מתוך דבר בכדי לדעת את הדרך הנכונה העולה בית ה'. והכוונה שדיבור קשה מן האב הוא כיום רק בבחינת 'זכור ימות עולם'... כי בימינו מי שידגול ב'אמירה קשה כגידיים' לבניו, ימצא את עצמו בודד ממש כערער בערבה, כי כל בניו יעזבוהו ולא יחזרו אליו אף אם כוונתו לטוב. וזה המשך כוונת הפס' 'בינו שנות דור ודור' דהיינו אף אם נזכור ונראה את ימות העולם שכך נהגו אבותינו בדיבור קשה כגידיים וכמאמר שלמה המלך ע"ה 'חושך שבטו שונא בנו'. מכל מקום התורה מצווה עלינו 'בינו שנות דור ודור' דהיינו שצריך להבין את נפש הדור ולראות מה טוב בעבורו, ולא לומר כסומא באפילה" והרי רק לפני שנות דור אחד, נהגו לחנך את הבנים והבנות בדברים קשים כגידיים... ועל כך גם אנו נמשיך על זה הדרך. כי כאמור דרך זו לא רק שתפרידו מכל יוצאי חלציו, אלא עוד תורידם לשאול תחתית בלי שום גוזמא, לפי שבדורנו אנו דיבור קשה עלול לסכן את עתידם.

הדרך של תוכחה בימינו זה 'יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי, כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב' וכדברי הנצי"ב מוולאזין שכמו שהטל מלחלח בנחת את העשב הדק ומרבהו – כך 'אמרי פי' היינו דברי תוכחה הנאמרים בהמון, מתקבלים בנחת ומרכך לבבם. וכמו שהטל יורד בנחת – כך תוכחה הנאמרת בנחת, מתקבלת. וכתב הגר"ח מוולאזין 'תוכחה, שלא לדבר קשות ודברים קשים אינן נשמעין, רק יאמר בלשון רכה, ואם אין טבעו בשום אופן לדבר רכות, פטור הוא מלהוכיח!!!' כי בימינו כדברי הגמ' במכות כ"ד שהדורות והמוחין מתמעטין והולכין ואי אפשר להשתמש עם שיטות החינוך שהונהגו בדורות הקודמים, נמצא שכיום אין עצה ואין תבונה אלא למשוך את צעירי הצאן בחבלי אהבה אין קץ כי זו הדרך היחידה להעתיק השמועה.

אם נתבונן בלשון הפס' 'שאל אביך ויגדך' נבין שהתורה מדברת באופן שהבן שואל את אביו, ואפשר שבאמת כאשר הבן בא מרצונו הטוב ושואל, אז אפשר גם פעמים לדבר עמו דיבורים קשים כגידיים אם השעה כשירה לכך, ובאמת כך הועתקה השמועה מדור לדור כאשר הדור הצעיר חיפש וביקש לשמוע ואז הוא מצא ושמע והעתיק את השמועה.

וזה במיוחד מהדוגמה האישית של האבא והסבא וה"ה המחנך שיראו בו בבחינת 'שמים' – שאם ההורים ילכו בדרך הנכונה ויהוו דוגמה אישית בבחינת 'האזינו השמים' אז ממילא גם 'תשמע הארץ' התלמידים והבנים – יביטו אליהם ויראו בהם בחינת שמים וממילא ישתדלו לנהוג כמותם ולשמוע ל- 'אמרי פי'. אבל אם ח"ו אותו אדם שהוא בבחינת שמים יורד ונופל מדרגתו, אזי כל אלו שרואים בו את בחינת 'שמים' נופלים גם הם בעקבותיו, שכאשר הם רואים שאותו צדיק – בעיניהם נוהג שלא כשורה, כולם נופלים מדרגתם ונכשלים ברשת היצר.

ואפשר לומר שזוהי הכוונה במה שאנו מכים על חטא ואומרים 'על חטא שחטאנו לפניך בזלזול הורים ומורים' שבפשטות הכוונה היא שאין אנו נזהרים בכבוד אב ואם, אך ע"פ האמור מובן שהכוונה היא שאנו מזלזלים בעצמינו כהורים ומורים, שאין אנו מקיימים את בחינת 'השמים' ואנו מתירים לעצמו לעדות ככל העולה על רוחינו ללא מחשבה על כך שילדינו ותלמידינו הרואים בנו בחינת שמים יפלו אף הם וילכו בעקבותינו רח"ל ועל כך אנו מכים על חטא, שלא נזהרנו די וזלזלנו בבחינת ההורים והמורים, ובכך גרמנו לצעירי הצאן לירד מדרגתם.

ועתה סמוך ל- יוהכ"פ זה הזמן הנכון להורים והמורים להחזיר לעצמם בחינת השמים, שינהגו מעתה ואילך כדבעי ואז יזכו שבניהם ותלמידיהם ילכו בעקבותיהם ובכך נזכה כולנו לחתימה טובה ושנה טובה ומתוקה.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת האזינו

"שאל אביך ויגדך – זקניך ויאמרו לך" בפשטות מפרשים את הפס' כי הרוצה לדעת כיצד עליו לנהוג במקרים מסופקים, אז הדרך היא "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך" תשאל את אבותיך כיצד נהגו דורות קודמים, ו"צאי לך בעקבי הצאן" תראה איך שנהגו אבותיך וגדולי אומתך. וכמפורש במדרש על הפס' בשמות ג' "לך ואספת את זקני ישראל" לעולם זקנים מעמידים את ישראל. וכן הוא אומר "וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון", אימתי ישראל עומדים? כשיש להם זקנים. כשהיה בית המקדש קיים – היו שואלים בזקנים, שנא' "שאל אביך ויגדך וכו' שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים – אינו נכשל. וכן נאמ' "ואל תבוז כי זקנה אמך" כי עליה עברו כמה דברים ועל כן היא יודעת לתת עצה נכונה. ועל כן אמרו חז"ל בערכין י"ט "סבתא בביתא – סימא טבא בביתה" פירוש כשסבתא בבית – נמצאת מרגלית טובה בבית.

כת' בקהלת "האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים" וכשם שכל יהודי מתחילת בריאתו נברא ישר אלא שבהמשך קיומו מקלקל ומתעקם אחר יצרו – כך גם בבניין כלל ישראל. הקב"ה בראם ישר להיותם "דור דעה" ובהמשך הזמן התקלקלו וירדו מדרגתם כנא' "דור עיקש ופתלתול" ופירש רש"י "עקום ומקולקל". לכן עלינו לחקות כמה שיותר את מעשי האבות, התנהגותם, שפת דיבורם ולבושם, ולא לחשוב כאילו אנו חכמים יותר מדור דעה... דור מקבלי התורה, יש יותר ירידת הדורות, לכן חובה עלינו להתדבק כמה שיותר למעשי אבות" (וכמו שאומרים הדרשנים שאם פעם היה "ירידת הדורות" היום יש "נחיתת הדורות" ומעין זה כתב ה"חפץ חיים" "שהדת הולך ומתמוטט מדי יום ביום, ומה שמלפנים ירד בעשר שנים, היום מתמוטט בחצי שנה")

לכן גם מובן שאצל היהודים נקראים תמיד על שם האבות כמו "ר' נחמן בר יצחק" ואילו אצל הגויים הישמעאלים נקראים בשם בניהם הבכור כמו "אבו יוסוף" ומוכח שרוצים להתרחק מן המקורות ולהתקרב לדורות ה"מתחדשים" לכן נקראים על שם בנם.

הרב שך בהספדו על הקה"י דיבר על פס' זה שמדוע נאמר "זקנים" ולא "חכמים"? והסביר שתורתנו נבדלת משאר חכמות, כי התורה מבוססת ומסורה לנו איש מפי איש עד משה רבינו מקבל התורה ששמע מפי הקב"ה והוא הנחיל ומסרה ליהושע וכך מדור לדור נמסרת התורה בכל אמיתותה, מה שאין כן בשאר החכמות שמשנתות כל הזמן ומתעדכנות מעת לעת. לכן אמר "זקניך" כי בתורה אין להוסיף אלא היא רק מסורת מהזקנים ו – "זאת התורה לא תהיה מוחלפת"

בשעה שר' שניאור קוטלר זצ"ל ישב שבעה על בנו שאלו מדוע בן על אביו מתאבל י"ב חודש ואילו אב על בנו רק חודש והלא אדרבה אהבת האב על הבן גדולה מאהבת הבן על האב (סוטה מ"ט)? הסביר ר' יצחק הוטנר זצ"ל שהאב מתאבל על בנו הוא רק על עצם העדרותו וסילוקו מן העולם, אמנם אבילות הבן על האב אינה רק על עצם הסתלקותו אלא גם על מה שהאב היה שייך יותר לדורות הקודמים, והיה קשור יותר למעלת האבות, ובסילוקו יורדים אנו דור נוסף, וזוהי אבילות כפולה ומכופלת שיש להתאבל עליה הרבה יותר.

מסופר שנכדת ה"חפץ חיים" הלכה ללמוד באוניברסיטה, פעם באה אליו וראתה אותו עדיין יושב בחדרו הפשוט, היא שאלה אותו "סבא, עד מתי אתם נשארים מיושנים, צא בחוץ וראה איך שהעולם מתקדם" השיב לה ה"חפץ חיים" הם – אותם הטכנאים בוראים "עולם", אבל אנחנו בוראים "אדם"... העולם משקיעים לקדם את "העולם" כביכול, הם עושים "פלאפון חכם" אבל "האדם נהיה טיפש". בונים ומעצימים את המחשב, אבל האדם אומר "ל"מח" – "שב" ואל תעבוד. ולכן גם הדורות הקודמים שהיו חכמים פי אלף מאיתנו והבינו בכל מיני צמחים מה טוב, ולפי תכונת השמים ידעו מה השעה ומתי הנץ החמה וכד' ואעפ"כ לא ראו לנכון לעשות את כל ההמצאות האלו, משום שהבינו שאין בהם תועלת ממש רק חסרון ב"צורת האדם" ואומנם עשו הכל בידיים ובעבודה פיזית קשה, הספיקו יותר ממה שאנו מספיקים לעשות לאחר כל הטכנולוגיות החדשות והאוכל האינסטנט והמהיר כי "אין לי זמן לנשום..." וכתב "החפץ חיים" בספרו שם עולם שכל ההמצאות שנעשו בשמנים האחרונים, אדרבה היא מכח קטנות דרגתינו. לכן נזכור תמיד לשאול מהי "דעת תורה" ולהתייעץ עם הורינו ומורי דרכנו.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com